

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله آداب اسلام ۱۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ابن قیم (رحمته الله) می گوید: «وقتی برای شخص عطسه کننده، با همین عطسه خود نعمت یا منفعتی را کسب می کند و گازها و بخارهای جمع شده را در بینی بیرون می ریزد. که اگر اینها در بینی باقی می ماندند، بیماری سختی ایجاد می شد، پس اینجاست که شریعت الهی برای این نعمت امر به شکر خدای را کرده است، که اعضای بدن وی نیز پس از این زلزله مهیب (مثل زلزله زمین) بر جای خود باقی هستند». زاد المعاد (۴۳۱/۲).

ابن هیبره می گوید: وقتی انسان عطسه کرد، دلالت بر سلامت وی و بهبود دستگاه گوارش و پایداری قدرت او می کند. پس شایسته است که شکر خدا را به جا آورد. الآداب الشرعیه (۳۱۸/۲).

به جواب دادن عطسه کننده، امر شده است. چون در حدیث پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمده است که: «پیامبر (صلی الله علیه و آله) ما را به هفت چیز امر کرد، و از هفت چیز نهی کرده است. از جمله چیزهای که به آن امر کرد، جواب دادن به دعای عطسه کننده است». بخاری (۲۴۴۵). (ابن دقیق العید گفته است: از فواید جواب دادن به عطسه کننده این است که باعث مهربانی و رحمت میان مسلمانان می شود و عطسه کننده یاد می گیرد که خودبین نباشد و تواضع نشان بدهد. (فتح الباری، ابن حجر، ۲۰۶/۱)) جواب دادن به دعای عطسه کننده، فرض کفایی

است و برای تمام حاضرین مستحب می باشد. چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرموده است: «هرگاه یکی از شما عطسه کرد و الحمد لله گفت. بر هر مسلمانی که آن را می شنود لازم است که یرحمک الله بگوید». بخاری (۶۲۲۶).

جواب دادن به دعای عطسه کننده، هنگامی است که شخص الحمد لله وی را بشنود. یا با حرکت لبهای عطسه کننده بفهمد که الحمد گفته است. زاد المعاد (۴۴۲/۱).

چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «وقتی یکی از شما عطسه کرد و الحمد لله گفت، جواب وی را بدهید (یرحمک الله) بگویید ولی اگر الحمد نگفت جواب وی را ندهید». مسلم (۲۹۹۲).

وقتی شخصی هنگام عطسه فراموش کرد، الحمد لله بگوید. بعضی علما مثل نووی گفته اند که باید آن را به یادآوری آورد. و بعضی مثل ابن قیم گفته اند که لازم به یادآوری نیست. چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کسی که الحمد لله نگفته است، یادآوری نکرده است. زاد المعاد (۴۴۲/۱).

صدای خود را در الحمد لله گفتن بلند کند. مستحب است که عطسه کننده با صدای آرام عطسه کند: «پیامبر (صلی الله علیه و آله) وقتی عطسه می کرد صورتش را با دستش یا لباسش می پوشاند و صدایش را پایین می آورد». ترمذی (۲۷۴۵) و البانی گفته حسن صحیح

است.

جواب دادن به شخص عطسه کننده تا سه بار پشت سرهم مستحب است، و مازاد بر آن زکام می باشد. سلمه بن اکوع رضی الله عنه می گوید: از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که در جواب مردی که عطسه کرد گفت: «یرحمک الله» سپس بار دیگر عطسه کرد که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: این مرد زکام دارد». مسلم (۲۹۹۳). و صحیح تر آن است که بعد از سه بار عطسه بگوییم که شخص زکام دارد. و ابن حجر رحمته الله گفته است تا زمانی که شخص عطسه کننده الحمد می گوید باید جواب وی را داد. شیخ ابن باز رحمته الله این قول را برگزیده است.

صیغه های حمد گفتن	صیغه های جواب	جواب عطسه کننده
الحمد لله رب العالمین	یرحمک الله	یغفرالله لنا ولکم
الحمد لله علی کل حال	یرحمک الله	یهدیکم الله ویصلح بالکم
الحمد لله	یرحمک الله	یهدیکم الله ویصلح بالکم

برای اهل زمه نیز جایز است که در جواب عطسه بگوید: «یهدیکم الله ویصلح بالکم» چون یهودیان نزد پیامبر صلی الله علیه و آله عطسه می کردند تا اینکه پیامبر صلی الله علیه و آله در جواب آنها بگوید: ولی در جواب آنها می گفت:

«یهدیکم الله ویصلح بالکم» ابوداود و البانی گفته صحیح است.

و این بعد از الحمد گفتن یهودیان بود. برای کسی که در نماز عطسه می کند، جایز است که الحمد لله بگوید، ولی برای کسی که آن را می شنود جایز نیست که جوابش را در نماز بدهد. هنگام عطسه کردن به چپ یا راست متمایل نشو. چون در این صورت کسانی که پهلوی تو نشسته اند، متضرر می شوند.

هنگام خطبه امام جمعه جواب دادن به عطسه جایز نیست، چون در این صورت سکوت واجب است. شیخ ابن باز در «فتاوی اسلامیة» (۱/۴۱۱).

وقتی که امام جمعه یا سخنران عطسه کرد و الحمد لله گفت، اگر بعد از گفتن الحمد لله ساکت شد. جواب وی را بدهید، و اگر کلام خود را دنبال کرد و ساکت نشد، در درون خود جواب او را بدهید. وقتی شخص که خطبه می شوند در مسجد عطسه کرد، و در درون خود الحمد لله بگوید، و کسی از حاضرین جواب وی را ندهد. ولی اگر در میان دو خطبه یا بعد از پایین آمدن امام از منبر جواب وی را بدهد، مشکلی نیست.

وقتی هنگام نماز عطسه کرد می تواند الحمد لله گفت مگر اینکه در قرائت سوره فاتحه باشد. چون نمی تواند قرائت آن را قطع کرد بلکه باید به قرائت

ادامه بدهد.

وقتی در توالیت عطسه کرد. از درون خود الحمد لله بگوید.

وقتی شخص عطسه کرد و شما نمی دانید که الحمد لله گفته است یا نه، چند حالت دارد: ۱- می دانید که الحمد لله نگفته است، پس به او تذکر بده.

۲- نمی دانی که الحمد لله گفته یا خیر، ولی با توجه به قراین، مثلاً بعضی از حاضرین یرحمک الله می گویند، تو نیز جواب بده، و یا می توانی بگویی: «یرحمک الله إن كنت حمدت الله» اگر خدا را شکر کردی و الحمد لله گفتی، خداوند به تو رحم کند». همچنانکه بخاری در کتاب «الأدب المفرد» از مکحول ذکر کرده است و می گوید: من در کنار ابن عمر رضی الله عنهما بودم، مردی از گوشه مسجد عطسه کرد. و ابن عمر گفت: «یرحمک الله إن كنت حمدت الله».

آداب خمیازه کشیدن

هنگام خمیازه کشیدن مستحب است که دهان را باز نکند. چون باز کردن دهان بنابر حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله از اعمال شیطان است: «خمیازه کشیدن از شیطان است، پس هرگاه یکی از شما خمیازه کشید، دهانش را ببندد، چون باز کردن دهان از اعمال شیطان است و اگر یکی از شما بگوید: هاه (دهانش را باز بکند)

شیطان را خندانیده است». بخاری (۳۲۸۹).
 خمیازه کشیدن غالباً در اثر سنگینی بدن و انباشتن آن (از غذا و نوشیدنی) و طلب سستی و میل به کسالت ایجاد می شود، و آنچه که برای رفع خمیازه مشخص شده است، این است که غذا و نوشیدن را کمتر کند.
 وقتی نتوانست هنگام خمیازه دهانش را ببندد. با لباسش یا دستش آن را بپوشاند. چون پیامبر ﷺ فرموده است: «وقتی یکی از شما در نماز خمیازه کشید، دستش را روی دهانش قرار بدهد، چون شیطان همراه خمیازه وارد بدن او می شود». مسلم (۲۹۹۵).

قاری قرآن باید هنگام قرائت از خمیازه کشیدن خودداری کند.

حافظ ابن حجر رحمته الله از بعضی از علما نقل کرده است که: از جمله ویژگیهای پیامبر ﷺ این بود که هرگز خمیازه نمی کشید، چون خمیازه کشیدن و بازکردن دهان از اعمال شیطان است.

بسیاری از مردم به اشتباه هنگام خمیازه کشیدن «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» می گویند. در حالی که این عمل توسط پیامبر ﷺ انجام نشده و مشروع نیست.

شیطان وارد بدن کسی که خمیازه می کشد، می شود، «وقتی یکی از شما خمیازه کشید، پس تا

جایی که می تواند، دهانش را ببندد. چون شیطان وارد دهانش می شود. امام احمد، صحیح الجامع (۴۲۶).
 به هنگام خمیازه صدای خود را بلند نکند. «هرگاه یکی از شما خمیازه کشید تا جایی که می تواند، دهانش را باز نکند و هاهاه نگوید. چون به این کار شیطان را می خندانند». ابوعیسی گفته که حدیث حسن است، سنن ترمذی (۲۷۴۷).

آداب آروغ زدن

آروغ صدایی است که در نتیجه سیری ایجاد می شود، و همراه آن بوی از معده شخص بیرون می آید. پیامبر ﷺ فرمود: «آروغ خود را از ما دور کن، چون کسی که در این دنیا بیشتر سیر باشد در آخرت بیشتر و طولانی تر گرسنه خواهد بود». ترمذی و ابن ماجه و البانی در السلسله الصحیحه (۳۴۳/۱).
 و در حدیث آمده است که آروغ زدن در حضور دیگران مکروه است.

بعضی از پزشکان در مورد درمان آروغ گفته اند که شیره یا شربت آویشن و نعناع برای درمان آن خوب است.

در اینجا دلیلی وجود ندارد که ما به کسی که آروغ می زند، چه بگوییم. بنابراین ابن مفلح می گوید: «چیزی در مورد جواب آروغ زدن وجود ندارد، ولی ابن عقیل و دیگران می گویند هرگاه آروغ زن الحمد لله گفت،

مستحب است که جواب وی را بدهد. در حالی که این چیزی است که رایج شده است (اساس شرعی ندارد).. الآداب الشرعیه (۲/۱، ۳۲۹/۴۰۴).

آداب تف انداختن

تف، همان آب دهان است که هنگام بیرون آمدن از دهان تف گفته می شود.

اصل این است که دهان انسان پاک بوده و چیزی را ناپاک نمی کند.

باید به طرف چپ خود تف بیاندازد. چون پیامبر ﷺ فرموده است: «آیا یکی از شما راضی می شود که در صورت او تف بیاندازد؟ هرگاه یکی از شما (برای نماز خواندن) در جهت قبله ایستاد رو به خدای خود ایستاده است و فرشته در طرف راست اوست، پس در طرف راست خود تف بیاندازد. و در جهت قبله نیز تف بیاندازد. یا به طرف چپ تف بیاندازد، یا زیر پاهای خود بیاندازد. و اگر نتوانست تف را نگه دارد، این کار را بکند. یعنی در لباس خودش بیاندازد. صحیح الجامع (۲۶۶۱).